

MEDI AMBIENT I TERRITORI, D'IGUALADA ESTANT

JOSEP CASTELLTORT I PANADÈS

L'ESPAI DE LA CONCA D'ÒDNA

Podem encetar el tema parlant de les reunions de la Comissió de Cultura del que tornaria a ser l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, als volts de l'any 1974. Llavors vivíem l'esperança d'un canvi radical en el sistema polític. Aquella expectativa era propícia a analitzar els problemes de la societat i les alternatives que s'hi podien plantejar. Ens volíem imaginar el que seria la democràcia a Igualada i la Conca d'Òdena. Érem també conscients que hi havia problemes importants a nivell local que caldria afrontar per consolidar el nou sistema polític. Vèiem dos grans temes a resoldre, molt interrelacionats: la integració de la immigració i l'estructuració territorial d'Igualada i la Conca d'Òdena.

Aquí tractarem del segon, el de l'organització del territori, però que és inseparable del tema de la identitat. Encara hi ha qui no s'adona que la integració social passa molt més per l'urbanisme que per la gramàtica.

Vèiem, ara fa vint-i-cinc anys, que hi havia un problema seriós d'estructuració del territori: Igualada, amb alguns barris poc integrats; Vilanova del Camí, un poble que havia crescut desmesuradament per la vinguda d'immigració, a tocar d'Igualada; Sant Maure, un barri -"el barri"- separat de la ciutat només pel llit del riu Anoia, quedant a banda el poble de Montbui, més semblant a Tous, Castellolí o Jorba; i, encara, Òdena, amb barris annexos a Igualada. Parlàvem de les solu-

cions administratives que es podien adoptar, de la participació de les parts, dels conflictes d'interessos. Era un tema important a abordar.

Els igualadins vivim en un conjunt urbà proper a l'entorn rural. Es tracta d'un espai urbà d'uns dotze quilòmetres quadrats, d'una densitat de població mitjana -no gaire alta però força compacta-. I ens projectem sobre un entorn rural on encara tenim moltes referències. Parents, la casa dels besavis, una vinya, un hort, la història familiar. La nostra qualitat de vida es basa en l'entorn urbà de ciutat mitjana i en la proximitat de l'entorn natural. No seria el mateix si el conjunt de construccions estigués envoltat d'altres ciutats. La ciutat no ens aclapara, perquè en podem sortir amb facilitat. El contacte amb la natura ens és fàcil. Agafar el cotxe, córrer set minuts, entrar per un camí de carro, parar el contacte, baixar, posar-se un brot d'espígol a la boca i caminar sense veure cap semàfor ni sentir cap ciclomotor.

Mentrestant, el canvi del sistema de vida, la facilitat de transport, ens han portat a viure diàriament en espais cada vegada més extensos. La gestió del territori encara se segueix pensant en parcel·les petites: un barri o un sector com a màxim. Es projecten vies de comunicació, però no es pensa l'ordenació dels espais afectats d'una forma coherent ni global. Ningú no ha pensat encara la Conca d'Òdena en conjunt, com un espai per viure-hi. Si la societat fos un animal gegantí, tindria unes mans enormes i potents i un cervell relativament petit. Semblant als dinosau-

res. Una gran capacitat d'actuar i de transformar l'entorn, però una capacitat de previsió, d'intel·ligència, molt més limitada.

D'una banda, a Igualada li toca de fer de capital de la comarca de l'Anoia, una comarca amb uns fonaments geogràfics poc sòlids. De l'altra, la Conca d'Òdena és l'espai natural dels igualadins, vilanovins, montbuiencs i de la gent de Tous, Castellolí i Jorba, així com també d'altres. La majoria de nosaltres traspassem unes quantes vegades al dia els límits dels termes municipals. Aquest espai de funcionament no té un reflex a cap nivell d'organització administrativa ni política. Es gestiona com si es tractés de diversos municipis, allunyats l'un de l'altre.

D'altra banda, la situació central a Catalunya i a una distància de l'àrea metropolitana que va decreixent en temps de desplaçament, modifica de forma sensible les seves bases econòmiques i, encara més, les seves perspectives de futur. Tant per allò que Igualada pot portar a Barcelona (serveis, mà d'obra...) o anar-hi a buscar (formació, serveis, relacions...) com per allò que de Barcelona pot venir cap a Igualada (demanda de residència, espai per al lleure...). Tenim una realitat que evoluciona tant si vols com si no vols i també tenim una voluntat de ser que, si la concretéssim, podria influir en aquest esdevenir.

Però vint-i-cinc anys després d'aquell any 1974, en què pensàvem en l'ordenació territorial com un tema urgent, el sistema polític actual ha passat per sobre d'aquest tema de puntetes, per no despertar-lo.

Si donem la culpa a la Generalitat, resultaria que els agents locals no hi tenen cap paper. Queda molt tocat el concepte d'una democràcia que no és activa a nivell local. Si la responsabilitat és compartida a tots nivells, ens trobem davant d'una societat mancada d'iniciativa i responsabilitat, aplicada només a tapar els forats més urgents.

No podem avaluar les conseqüències que ha tingut tot aquest retard per a la població de la Conca d'Òdena. És indubtable que hi ha temes que ara,

més que no pas vint-i-cinc anys enrere, exigeixen un plantejament conjunt: ús del sòl, comunicacions, transport públic, espais perifèrics per al lleure i esport, aplicació equilibrada dels recursos.

Des del punt de vista mediambiental, tots els temes clau tenen la gestió limitada per la falta de treball unitari:

Urbanisme. La previsió de sòl urbanitzable a nivell municipal porta a un cúmul de despropòsits. Igualada urbanitza lluny del centre perquè se li esgota el terme municipal, i queden buits espais propers perquè pertanyen a un altre municipi. El cas de l'hospital és una gota en un mar.

Comunicacions viàries per a 55.000 persones, no per a quatre o set municipis separats. Hi ha molts colls d'ampolla. És notori que hom s'ha preocupat dels problemes interns de cada municipi, però ha quedat penjat el problema de les intercomunicacions.

Transport públic. Cada municipi s'espavila pel seu cantó. Sobreposem la xarxa d'autobusos interurbans, en general deficitària, amb la del transport escolar, subvencionada. Si les ajuntéssim, no estalviaríem i millorariem el servei?

Activitats molestes. El soroll no respecta els límits de terme municipal. La contaminació de l'aire tampoc. És problemàtic que autoritzin uns i rebin les molèsties uns altres. El paradigma és el cas de la depuradora de Vilanova, que tracta totes les aigües però en la qual recau la responsabilitat en un sol municipi, que no és pas el més gran.

Gestió dels residus municipals. La unificació l'ha fet l'empresa que gestiona a benefici propi amb preus diferents a cada municipi.

Espais compartits. ¿Com podem entendre que Vilanova del Camí desenvolupi un endegament del riu previ i independent del que desenvolupin aigües amunt, a tocar, Igualada i Montbui?

Gestió de l'aigua. Els recursos d'aigua potable, com la distribució i la depuració de les aigües de clavegueram, s'haurien de gestionar conjuntament. És pràctic plantejar el mateix problema a

tres o quatre ajuntaments diferents? Les solucions unificades són ineludibles. Caldrà que ens les imposin des de fora?

El problema de la integració de la Conca d'Òdena és clamorós i es manté perquè la política de partits de la Conca d'Òdena ho afavoreix. Però la societat té segurament unes altres necessitats diferents als partits, en aquest cas.

ELS FOCES DEL 1986 I L'ENTORN RURAL

El problema dels incendis forestals posa de manifest la crisi de l'organització de l'espai rural. Nosaltres ens centrarem més concretament en el paper de la ciutat en el seu entorn rural.

L'any 1986 tingué lloc la segona tanda d'incendis forestals devastadors, la que més extensió abastà. La commoció social fou considerable i encara ara es viu amb temor la calor estival.

La reacció de la comarca de l'Anoia fou característica. S'organitzaren un conjunt d'Agrupacions de Defensa Forestal coordinades en una federació comarcal. Aquestes ADF en cap cas no han superat l'àmbit del poble, fent honor a l'atàvica manca de perspectiva col·lectiva. Però dins d'aquest nivell s'ha aconseguit una operativitat real i és que les masses boscoses de la comarca rarament són defensables des d'un municipi sol. S'ha subsanat l'atomització de les ADF amb la coordinació a través de la Federació i el Consell Comarcal i, sobretot, gràcies a la voluntat decidida d'unes quantes, poques, persones.

Els focs obriren un debat popular sobre la gestió dels boscos, en el qual la conclusió general era l'enyorament de la gestió dintre de la masia tradicional, constatant que el preu de la fusta no paga el treball al bosc. Però no s'ha anat més enllà. Així doncs, què se'n farà del bosc?

Creiem que també cal incloure entre les causes determinants de les crisis dels focs una reducció de la pagesia molt més dràstica del que apareix als censos d'activitats agràries. Si dels pagesos

censats en restem aquells que tenen l'agricultura com un complement a un sou en una indústria -que és l'ingrés principal- i aquells que aguanten esperant la jubilació, queda un cens agrícola molt per sota de la mitjana europea.

Com que els pagesos no tenen gaire pes econòmic ni social, l'espai rural no té al davant cap perspectiva. Què en farem de la gran part del territori sobre el qual vivim? Ningú no sembla tenir-hi idees sòlides... ¿Serà més fàcil que s'inverteixi en cossos funcionaris a Barcelona per venir a vigilar les comarques, que no pas que s'incentivi la permanència d'una proporció de pagesos adequada? De fet, es pot afirmar que no existeix encara cap resposta que vagi a les arrels del problema dels focs forestals i el debat i preocupació social de moment no han arribat enlloc.

Reprement el fil de l'organització territorial, en resulta una paradoxa. A la Conca d'Òdena, l'espai agrari i el bosc el tenen els municipis amb menys recursos. Això és així perquè l'organització territorial correspon als temps en què el valor de la terra era agrícola i forestal. Però ara hi ha un altre valor: el valor ecològic. Potser molts pensen que aquest és un valor ideal, inexistent a la realitat econòmica de cada dia. No és així, i és que el sistema més primari de vendre natura han estat i encara són les urbanitzacions. Viure a la natura.

La manifestació següent del valor ecològic que s'acostuma a tenir en compte és el turisme. Aquest sector de serveis explota un capital que és un paisatge, uns elements naturals, unes espècies cinegètiques i altres aspectes semblants. El valor ecològic es pot transformar en rendiment econòmic a través de la prestació de serveis. L'Anoia és terreny lliure i natural a prop de Barcelona. Pot ésser un aspecte més important en el futur. Es tracta d'anar a la natura els caps de setmana.

Però el que realment ens interessa és que el valor econòmic-ecològic també apareix en el preu de l'habitatge de la Conca d'Òdena. És molt diferent el preu en un entorn degradat que en un entorn de qualitat ecològica. El valor ecològic es

nota quan un patrimoni cau de valor de cop a causa d'un problema ambiental. Una casa al costat d'un focus de contaminació atmosfèrica s'ha de vendre barata, un pis en un carrer tranquil no valdrà el mateix que en un carrer sorollós. La probable devaluació dels patrimonis en les proximitats d'un abocador és la causa principal del rebuig. La gent busca aire net, tranquil·litat i una mica de verd a la vora. No cal ser ecologista per veure-ho.

Doncs bé, un component de valor per a l'habitatge i alguns serveis de lleure a la Conca d'Òdena és l'entorn natural. A més a més, l'entorn natural ens brinda un seguit de possibilitats que són qualitat de vida i que, si bé no tenim quantificades en valor econòmic, són ben reals. Les rovelloneres en serien un exemple característic. Però també ho és l'aigua d'una font.

La Tossa de Montbui és un bon exemple de la inhibició del conjunt de la Conca d'Òdena, i d'Igualada en particular, respecte a l'espai natural de l'entorn. Com és sabut, encara que durant unes quantes dècades han estat defensats per un patronat igualadí, l'ermita i el castell de la Tossa pertanyen al terme de Santa Margarida de Montbui. La Tossa és, en realitat, un espai emblemàtic per a Igualada. Mentre que la capacitat econòmica i de gestió d'Igualada hauria permès una ordenació del monument i de l'espai natural de l'entorn, l'ajuntament de Montbui ha tingut, molt lògicament, altres prioritats, marcades per les deficiències d'infraestructures i serveis del municipi.

Igualada no té cap forma d'intervenció per a preservar els espais naturals del seu entorn. El seu terme municipal és molt limitat i és ocupat per sòl urbanitzat. No és lògic que la societat igualadina no tingui cap presència en la gestió del medi natural de què gaudeix i en la defensa del valor ecològic de les aigües i dels altres recursos naturals. Aquest entorn, d'altra banda, és el seu recurs per expandir-se. Pot necessitar-lo per creixement demogràfic, però també per una demanda de més qualitat de vida, perquè la gent vulgui en el futur un espai més folgat. Caldria una consideració del

conjunt dels espais de la Conca d'Òdena per a la conservació i l'ús esportiu i de lleure.

ELS ABOCADORS

En aquest apartat veurem com al damunt del nostre espai, el de la comarca, existeixen demandes que vénen de l'aglomeració urbana de Barcelona. Es tracta en aquest cas de demandes en l'aspecte mediambiental, però n'hi poden haver en altres àmbits. Serà una connexió cada vegada més concreta, com a resultat de l'estructuració de l'espai de la Catalunya central.

"No volem l'abocador". Aquest era el lema dels anys 1989 i 1990 per oposar-se a l'abocador de Rubió, que formava part d'un pla que volia resoldre el problema dels residus industrials colgant-los de forma poc o molt adequada. La comarca va posar de manifest llavors un rebuig a rebre uns materials perillosos que tenien el seu origen en la indústria forana. Es veia l'abocador de Rubió com una hipoteca per als espais propers i aigües avall de la instal·lació projectada.

L'entitat Anoia Verda i Neta féu llavors un esforç per adoptar una postura alhora ferma i raonable. Mentre que a la Conca de Barberà es rebutjava frontalment haver de suportar els problemes del creixement industrial sense haver-ne rebut els beneficis, a l'Anoia no ens podíem desentendre del problema dels residus. Ens calia fer l'esforç de proposar una solució diferent, millor al nostre entendre, que l'abocador de Rubió.

En realitat, els plantejaments foren atesos en una elevada proporció. Anoia Verda i Neta va lliurar una carta al president de la Generalitat en què es demanava la creació d'una conselleria de Medi Ambient, la comarcalització de la gestió dels residus i un pla de reciclatge dels residus. La legislació de la conselleria de Medi Ambient que es creà a continuació consagrà en bona part aquests plantejaments. No es vol dir amb això que es va fer perquè ho dèiem a Igualada, però sí que es vol

significar que les propostes fetes llavors eren realistes i mesurades.

Però, venint més ençà en el temps, els intents d'implantar abocadors de residus a la comarca han estat reiterats. En tenim dos en funcionament, el dels Hostalets de Pierola i el de Castellolí. Però hi ha hagut més intents i n'hi haurà més.

Per què són tan buscats els barrancs de l'Anoia per abocar-hi? Del túnel del Bruc cap al mar hi ha massa densitat de població. Terra endins, a part de ser més lluny, el terreny és molt pla i, si s'hi ha d'excavar, l'obra s'encareix molt. Es necessiten vies de comunicació bones amb l'àrea de Barcelona i terreny lliure i barat. Si un hom agafa un mapa de carreteres i poblacions es veu ben clar per on caldrà buscar per abocar els residus del conjunt urbà de Barcelona. La geologia també hi juga a favor, proporcionant capes d'argiles de bastant gruix, en els límits de la Depressió Central Catalana. Malauradament, però, amb discontinuïtats poc convenients.

No hi ha dubte que la disponibilitat d'espai per abocadors eximeix, en la pràctica actual, de polítiques realment decidides de reciclatge. D'entrada és molt més econòmic, malgrat que... Qui pot calcular el que costarà a la llarga un abocador?

Ara mateix, l'exhauriment del volum disponible de l'abocador del Garraf és un handicap per a l'àrea metropolitana i, de retruc, és també un tema important per a la comarca de l'Anoia. Es buscarà algun forat prou gran per encabir-hi les deixalles del cap i casal i del seu cinturó urbà, i en el sector ponent de la comarca hi tenim alguns candidats. En aquest sentit, serà raonable que en la proximitat dels abocadors grans s'hi desenvolupin processos industrials de selecció i de tractament.

Si no es troba un barranc idoni, ben gran, per a les deixalles de la capital, caldrà prendre's molt seriosament el reciclatge de les deixalles urbanes. Les incineradores porten problemes, no tan sols tècnics, que potser es podrien resoldre, sinó que, a més, no donen confiança al veïnat.

D'altra banda, cremar no és fer desaparèixer. El que no surt com a gas queda com a cendra, que caldrà enterrar amb cura. Si Barcelona es planteja seriosament reciclar la major part de les seves deixalles, la resta del país anirem probablement al darrere.

Però el nostre tema és el territori. Aquí apareix el nostre espai en les aspiracions de l'àrea metropolitana. Una vegada vàrem condicionar la política mediambiental catalana en defensar el "nostre" espai. Com aquesta demanda n'hi poden haver i probablement n'hi hauran d'altres, interessants o perilloses o totes dues coses alhora.

UNA CONSIDERACIÓ FINAL SOBRE MEDI AMBIENT, POLÍTICA I SOCIETAT

El pensament mediambiental va tenir un moment de catastrofisme molt acusat a mitjan anys setanta, en el moment de descobrir les limitacions dels recursos del planeta i l'abast dels problemes generats pel model de desenvolupament econòmic. Fou en el context de la crisi de la pujada dels preus del barril de petroli. Els models informàtics de llavors pronosticaven problemes greus en un termini de vint anys i els seus autors es van posar a tocar sometent.

Aquest catastrofisme s'ha esmorteït molt. Potser l'escepticisme també val per a la previsió de catàstrofes. Millor. Però no hi ha en absolut cap motiu per a l'optimisme. En tot cas sempre és millor ajustar-se als fets consumats que no als possibles. Però el cert és que l'atàvic escepticisme del país contrasta ara amb un optimisme de factura urbana, ben sorprenent per cert.

Potser la nostra cultura no suporta el pessimisme, perquè és la negació del seu valor central: "el progrés". Si estem progressant, no pot ser que els nostres problemes no estiguin en vies de solució. Per tant, deuen estar en vies de solució. Potser sí, però en el cas dels problemes ambientals deu ser de forma realment molt oculta.

A Igualada, com a tot arreu, ens prenem com tisanes les millores ambientals que ens serveixen el mitjans de comunicació. També ens expliquen que allà a Rússia sí que ho fan malament i que els pobles inferiors, respectables però inferiors, fan uns desastres que fan partir l'ànima. Es tracta de potenciar la televisió i evitar la finestra. Per la finestra veuríem un carrer potser negrós de fum, ensumaríem el tub d'escapament, sentiríem el soroll del trànsit i no veuríem nens jugant a pilota, sinó, en tot cas, coloms que creixen i proliferen amb les deixalles que també creixen i proliferen entorn de contenidors incapaços de contenir-les. O veuríem, allí on la ciutat s'acaba, uns ermots plens de bosses de plàstic, vidres trencats, matalassos, mocadors de paper i deixalles de cendrers de cotxes.

Però sembla que, fins que no ens afecta directament la salut o la butxaca, no passa res que no es pugui aguantar. Per tant, caldrà esperar per resoldre-ho que ens toqui la salut o la butxaca. La butxaca ens la toca, de moment, més la solució que el problema. De salut, anem tirant, gràcies a Déu.

El pessimisme no ha de comportar necessàriament la inhibició. Un hom pot adoptar una postura èticament sòlida sense confiar que la comparteixi la majoria o la comparteixin els qui manen. La democràcia, sense anar més lluny, neix precisament de l'escepticisme i la desconfiança respecte a la naturalesa humana. Hobbes, per a qui l'home era un llop per als altres homes, és un fonament més sòlid que no Rousseau. Els qui com Rousseau creuen que l'home és essencialment benèvol, només els cal confiar en governants que tinguin la millor de les educacions.

La primera conclusió que es pot entreveure és que els problemes territorials a què la Conca d'Òdena ha de fer front són d'un nivell d'integració conceptual superior al que ens hem mogut fins ara. Aquests temes només es poden afrontar amb uns recursos diferents que els que s'han aplicat fins ara. Segurament resulta indefugible el tre-

ball en equip de persones qualificades. Ni l'esquema de treball actual, ni la participació ciutadana en els afers públics actuals no semblen els més idonis.

La segona conclusió és que, per abordar els problemes d'organització territorial, cal superar l'obstacle de l'actual divisió municipal. La solució elemental seria, segurament, tenir municipis de l'extensió de l'espai en què es desenvolupa l'activitat quotidiana de la majoria de les persones. Això era un poble, abans. La Conca d'Òdena seria un sol municipi. D'altra banda, no seria bo renunciar al treball de connexió social que ha fet cada ajuntament. No seria bo allunyar l'administració del ciutadà. Però sí que cal començar la col·laboració entre tots els municipis en àmbits concrets: comunicacions, transport, serveis, residus, aigua, ús del sòl, conservació del medi natural...

Finalment, la dictadura dels tècnics -la tecnocràcia, ben semblant al pensament únic, per cert- només pot ésser evitada amb una democràcia forta i decidida. No ens servirà una democràcia que tingui por d'afrontar grans projectes, debats importants i conflictes d'interessos. Els polítics i la societat de la Conca d'Òdena han de deixar d'amagar el cap sota l'ala i dotar-se de suports tècnics adequats per afrontar un nou model d'ordenació del nostre espai, perquè hi ha indicis que no s'està a l'alçada de l'entorn en què ens hem de moure.

Podem recordar la famosa fotografia de l'alcalde Juan Antonio Garcia Urgelés. Ell tot sol, al balcó de l'ajuntament, aplaudint la festa major que es feia a la plaça. Va ser un alcalde de la dictadura i dictatorial que es va atrevir a remoure la ciutat. La democràcia a nivell local, la dels municipis de la Conca d'Òdena, també haurà de ser capaç de fer canvis importants en l'organització de la ciutat i els pobles, si vol sobreviure. No es tracta de predicar revolucions, sinó de posar ordre i raó per evitar un altre cicle de decadència d'aquells que la ciutat pateix periòdicament a causa dels trens perduts.

JOSEP CASTELLTORT I PANADÈS (Igualada, 1953) és llicenciat en Biologia (Ecologia). Soci fundador d'AENA i d'Anoia Verda i Neta, des del 1994 és director de l'empresa GRAM-Gestió de Recursos Ambientals, S.L. Ha dut a terme diverses recerques i ha publicat alguns treballs de medi ambient i educació.